

Vergaderjaar 1991-1992

22 408

Wijziging van de artikelen 5 en 9 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en in verband daarmee enige andere artikelen van dit Wetboek

Nr. 5

VOORLOPIG VERSLAG

Vastgesteld 13 augustus 1992

De vaste Commissie voor justitie¹ belast met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel van wet heeft de eer van haar voorlopige bevindingen als volgt verslag uit te brengen.

1. Inleiding

De leden van de CDA-fractie hadden met belangstelling kennis genomen van het voorliggende wetsvoorstel ter herziening van het naamrecht. Een herziening die naar de mening van deze leden nodig is geworden door de zich wijzigende maatschappelijke omstandigheden en de uitspraak van de Hoge Raad.

De leden van de fractie van de PvdA hadden met interesse kennis genomen van het wetsvoorstel inzake herziening van het naamrecht. Zij stelden met genoegen vast dat na een aanzienlijke periode het werk aan dit wetsvoorstel, dat al in 1984 in ontwerp gereed was, weer is hervat. Een aantal ontwikkelingen in het kader van gelijke behandeling was hiertoe de aanleiding, met name de uitspraak van de Hoge Raad in 1988 waarin werd erkend dat de huidige Nederlandse wetgeving met betrekking tot het naamrecht in strijd is met artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (het BUPO-Verdrag). Dit hoogste rechtscollege rekende het echter niet tot haar taak, maar tot die van de wetgever om de ongelijkheid in de verkrijging van de geslachtsnaam van vrouwen en mannen op te heffen. Dit heeft geleid tot het onderhavige wetsvoorstel.

Overigens betreurden deze leden het dat kennelijk nog drie/vier jaar nodig waren om tot dit wetsvoorstel te komen. Zij wilden hiervoor graag een verklaring.

Het was de leden van de VVD-fractie opgevallen dat zij, na lezen en herlezen van het wetsvoorstel, zich zelden zo met de opmerkingen van de Raad van State hadden kunnen verenigen als nu het geval is.

Maar zij wensten wel voorop te stellen dat zij verheugd waren dat het wetsvoorstel betreffende keuzevrijheid van de geslachtsnaam, met name ten aanzien van de kinderen, nu toch eindelijk is gediend. Inmiddels zijn

¹ Samenstelling:

Leden: Stoffelen (PvdA), V.A.M. van der Burg (CDA), Lauxtermann (VVD), Schutte (GPV), Krajenbrink (CDA), Korthals (VVD), Wiebenga (VVD), Laning-Boersema (CDA), Vermeend (PvdA), Brouwer (Groen Links), Kohnstamm (D66), Wolffensperger (D66), ondervoorzitter, Swildens-Rozendaal (PvdA), voorzitter, Van Traa (PvdA), Soutendijk-van Appeldoorn (CDA), Van de Camp (CDA), Biesheuvel (CDA), Jurgens (PvdA), Koffeman (CDA), Kalsbeek-Jasperse (PvdA), Zijlstra (PvdA), M.M. van der Burg (PvdA).
Plv. leden: Tegelaar-Boonacker (CDA), Apostolou (PvdA), De Hoop Scheffer (CDA), Rempt-Halmmans de Jongh (VVD), J.T. van den Berg (SGP), Koetje (CDA), Dijkstal (VVD), Te Veldhuis (VVD), Van der Heijden (CDA), Schoots (PvdA), Sipkes (Groen Links), Scheltema-de Nie (D66), Groenman (D66), Van der Vaart (PvdA), Middel (PvdA), Bijleveld-Schouten (CDA), Doelman-Pel (CDA), Hillen (CDA), Stemerink (PvdA), Vreugdenhil (CDA), Leerling (RPF), Van Nieuwenhoven (PvdA), Van Heemst (PvdA).

wel acht jaren verlopen sinds het verschijnen van het voorontwerp van wet. Gezegd kan worden dat de bewindslieden en hun voorgangers ruim de tijd hebben genomen om het wetsvoorstel uit te werken. Kennelijk lagen prioriteiten elders, zo constateerden de aan het woord zijnde leden.

De leden van de fractie van D66 hadden met bijzondere interesse kennis genomen van het wetsvoorstel, dat immers nu reeds gekenmerkt wordt door een lange en bewogen geschiedenis en waarnaar door velen, zo ook door deze leden, was uitgekeken. Bovendien betreft het hier een onderwerp, waar ieder mens in zijn of haar leven mee te maken heeft – sterker nog, er het leven mee begint – en juist om die reden spreekt het naamrecht tot de verbeelding. Een naam is tenslotte een onmiskenbaar onderdeel van iemands identiteit. Het is dan ook geen wonder, dat de maatschappelijke discussie over de herziening van het naamrecht die in 1978 begon met de discussienota van de toenmalige Emancipatiecommissie, bij voortduring tot zoveel uiteenlopende reacties aanleiding heeft gegeven. De wetgever heeft zich in deze discussie echter terughoudend en inert opgesteld, zoals met name blijkt uit het intreden van de stilte na het voorontwerp uit 1984. De voortrekkersrol bleef daardoor gespeeld door de Hoge Raad – zoals overigens op het gehele terrein van het personen- en familierecht nog steeds het geval is – en na zijn richtinggevende beslissing uit 1988 heeft het toch nog drie jaar geduurd tot het moment waarop thans dit wetsvoorstel door het parlement behandeld kan worden. Al met al had het de opeenvolgende bewindslieden van Justitie gesierd, wanneer aan de herziening van het naamrecht grotere prioriteit was toegekend, zo meenden de leden van de fractie van D66. Zij vroegen de huidige bewindslieden, of zij hierop wilden reageren.

De indiening van het wetsvoorstel biedt de gelegenheid, in het kader van de veelomvattende aanpassing van het personen- en familierecht, de samenhang te bezien met het wetsvoorstel betreffende de herziening van het afstemmingsrecht en met het – hopelijk op korte termijn – nog in te dienen wetsvoorstel over het ouderlijk gezag (en de omgang) na scheiding en het ouderlijk gezag in niet-huwelijkse relaties. Overigens waren deze leden van mening, dat ook andere onderwerpen het personen- en familierecht betreffende, zoals met name het met het afstammingsrecht nauw verwante adoptievraagstuk, in samenhang met de reeds genoemde onderdelen behandeld zouden moeten worden. Zij hoopten dan ook, dat de regering mede naar aanleiding van het onlangs verschenen rapport van de commissie Kortmann over niet-huwelijkse leefvormen, tot spoedige indiening van een discussienota of wetsvoorstel over adoptie zou komen, zodat althans de parlementaire behandeling van een en ander gezamenlijk kan verlopen. Wat vinden de bewindslieden eigenlijk van de stelling, dat de inwerkingtreding van alle genoemde wetsvoorstellen, inclusief het onderhavige, gelijktijdig zou dienen plaats te vinden?

De leden van de Groen Links fractie hadden met belangstelling kennis genomen van het wetsvoorstel waarnaar zij al zo lang hadden uitgekeken. Naar aanleiding van de maatschappelijke discussie die al halverwege de jaren zeventig rondom het naamrecht werd gevoerd, hadden de toenmalige bewindslieden van Justitie in oktober 1984 een voorontwerp van wet aan een negental adviesorganen toegestuurd. Bij het voorontwerp was van verschillende gedachten en uitgangspunten uitgegaan: voorop stond de emancipatiegedachte: gelijke behandeling van man en vrouw en van kinderen, gevolgd door meer keuzevrijheid.

Het was evenwel niet emancipatieuitgangspunt dat het kabinet noopte tot de voortgang van het wetgevingsproces, maar de beslissing van de Hoge Raad van 23 september 1988, die oordeelde dat het niet aan de

rechter was om uit de scala van mogelijkheden een voor het Nederlands recht bindende keus te maken.

De leden van de SGP-fractie hadden met uiterst gemengde gevoelens van het wetsvoorstel kennis genomen. Zij hadden niet de indruk gekregen dat ons huidig wettelijk naamstelsel door de meeste Nederlanders als verouderd wordt beschouwd. Grote twijfels koesterden zij ten aanzien van de op blz. 8 van de memorie van toelichting door de regering getrokken conclusie, namelijk dat thans mag worden aangenomen dat om en nabij de helft van de Nederlandse bevolking zich desgevraagd positief zou uitspreken over een naamstelsel waarin beide ouders een keuze maken inzake de geslachtsnaam van hun eventuele kinderen. Deze leden verbonden hieraan de vraag of het onderzoeksmateriaal waarop de conclusies van de regering zijn gebouwd niet erg mager is, te mager om een zo fundamentele wijzigingsvoorstel als thans is ingediend te kunnen schragen.

De leden van de GPV-fractie hadden met gemengde gevoelens kennis genomen van dit wetsvoorstel. Aan de ene kant voelden zij nauwelijks enige behoefte over te gaan tot wijziging van het naamrecht, omdat zij niet de indruk hadden dat er sprake is van zodanige maatschappelijke misstanden dat wijziging noodzakelijk is. Zij vonden voor deze opvatting mede een bevestiging uit de resultaten van het WODC-onderzoek uit 1980. Daaruit bleek immers dat slechts 13% van de bevolking bezwaren had tegen het huidige stelsel. Het hoofdbezwaar voor ongeveer de helft daarvan was daarbij het ontbreken van een keuzemogelijkheid met betrekking tot de naamgeving. In de memorie van toelichting wordt weliswaar opgemerkt dat thans mag worden aangenomen dat om en nabij de helft van de Nederlandse bevolking zich desgevraagd positief zou uitspreken over een naamstelsel waarin beide ouders een keuze kunnen maken inzake de geslachtsnaam van hun eventuele kinderen, maar de leden van de GPV-fractie misten voor deze stelling een onderbouwing. Bovendien waren zij niet overtuigd van het gewicht van een dergelijke argument als tegelijkertijd wordt aangegeven dat de overgrote meerderheid van de Nederlandse bevolking de voorkeur aan de naam van de vader geeft. Vanuit het oogpunt van terughoudendheid met betrekking tot wetgeving waren deze leden dan ook van mening dat zou kunnen worden afgezien van wijziging van het naamrecht.

Aan de andere kant waren de leden van de GPV-fractie zich er van bewust dat niet makkelijk voorbij kan worden gegaan aan de uitspraak van de Hoge Raad van 23 september 1988, waarin deze oordeelde dat artikel 26 van het Internationaal Verdrag tot bescherming van de burgerrechten en politieke rechten een recht van de ouders op een door hen te kiezen achternaam van het kind waarborgt. Toch vroegen zij hoe dwingend de uitspraak van de Hoge Raad nu eigenlijk was om tot wijziging van het naamrecht over te gaan. In het tiende lid van artikel 5 wordt immers een uitzondering opgenomen op de regeling van de keuze van geslachtsnaam voor die gevallen dat de vader van adel is. Het argument daarvoor is dat het de regering onwenselijk voorkomt dat in de praktijk veel voorkomende combinaties van adellijke titels en namen zouden kunnen gaan verdwijnen en nieuwe combinaties zouden kunnen ontstaan, hetgeen in feite tot een uitbreiding van de adel zou kunnen leiden. Maar, zo vroegen deze leden, gaat een dergelijk argument niet voorbij aan de essentie van de uitspraak van de Hoge Raad en aan de strekking van het op 18 december 1979 tot stand gekomen Verdrag inzake de uitbanning van alle discriminatie van vrouwen welke voor het Koninkrijk is goedgekeurd bij Rijkswet van 3 juli 1991 (Stb. 355). Indien dit het geval is en bovendien gewettigd, dan kan naar de mening van deze leden de noodzaak tot herziening van het naamrecht in twijfel

getrokken worden. Zij verzochten de regering derhalve duidelijk te maken in hoeverre de uitspraak van Hoge Raad en de goedkeuring van het genoemde Verdrag tot de wijziging van het naamrecht dwingend aanleiding geven.

De leden van de GPV-fractie waren van mening dat, mocht herziening van het naamrecht geboden zijn, deze herziening enerzijds tegemoet dient te komen aan de bezwaren die tegen het huidige naamrecht kunnen worden ingebracht, terwijl anderzijds zoveel mogelijk dient te worden aangesloten bij het bestaande stelsel.

2. Hoofdpijnen van het wetsvoorstel

Gekozen is voor een stelsel waarbij echtgenoten in persoon bij de ambtenaar van de burgerlijke stand moeten verschijnen om hun naamkeuze bekend te maken. Dit riep bij de leden van de CDA-fractie de volgende vragen op:

is het noodzakelijk dat beide echtgenoten tegelijk verschijnen of kan men ieder voor zich de verklaring gaan afleggen? Bestaan er bezwaren tegen de mogelijkheid om de keuze ook te laten vastleggen bij notariële akte in het kader van de regeling van het huwelijksgoederenregiem?

Kan men zich in buitengewone omstandigheden laten vertegenwoordigen? Kan de regering aangeven welke gevolgen deze nieuwe regeling meebrengt voor Nederlanders in het buitenland.

Op welke wijze kunnen zij hun keuze in persoon uitbrengen?

Wordt een eenvormig namenrecht in Europa overwogen?

Het wetsvoorstel bepaalt niet dat de keuze reeds bij de huwelijks-sluiting moet plaatsvinden. Het argument daarvoor dat het in die gevallen waar van te voren min of meer vaststaat dat er geen kinderen zullen komen, het niet nodig is hen lastig te vallen met de vraag waarde naamkeuze, klinkt plausibel, doch voor een minder zwaar tillen aan dit argument zijn toch ook overwegingen aan te voeren. Zo laat de keuze bij de huwelijksluiting naar de inschatting van de leden van de CDA-fractie minder risico's ontstaan dat de echtgenoten het daarover niet eens kunnen worden en de huwelijkse verhouding daardoor ernstig wordt verstoord. Denkbaar is, in de visie van de leden van de CDA-fractie zelfs wenselijk, dat huwelijksluiting alleen dan kan worden voltrokken indien ook aan de formaliteit ten aanzien van de naamkeuze is voldaan. Bij de huwelijksluiting moet immers op vele vragen een antwoord, een beslissing worden gegeven. Keuze van de naam voor de kinderen en aantekening daarvan in het trouwboekje komt deze leden niet alleen als een praktische, maar ook principieel logischer regel voor.

Ter gelegenheid van de geboorteaangifte kan geen naamkeuze meer worden gedaan. De leden van de CDA-fractie waren het eens met de argumenten die tegen deze mogelijkheid van diverse zijden is aangevoerd.

De leden van de PvdA-fractie konden van harte instemmen met de uitgangspunten van het wetsvoorstel, te weten gelijke behandeling en vrijheid van keuze voor ouders. Het derde uitgangspunt, de eenheid van het gezin, achtten zij minder passend in de huidige maatschappelijke realiteit. Bovendien vroegen zij hoe deze uitgangspunten zich verhouden ten opzichte van elkaar, aangezien zij uit de wettekst meenden te kunnen opmaken dat de ongelijke behandeling in het wetsvoorstel helaas nog niet geheel is opgeheven. Zij betreurden dit ten zeerste, omdat juist nu de mogelijkheid bestaat om deze ongelijkheid tussen mannen en vrouwen uit te bannen in het naamrecht, zoals ook elders in het familierecht is gebeurd.

De vastgestelde ongelijkheid baseerden de leden op een aantal onderdelen.

Allereerst hebben de (potentiële) vaders aanzienlijk betere kansen om hun wens ten aanzien van de achternaam van het kind of de kinderen te realiseren dan de moeder. Dit betreft de wijze waarop de naamgeving tot stand komt bij ontbreken van een naamkeuze, zeker in geval van een adellijke vader of van overeenstemming op dit punt. Maar ook de keuze voor de eenheid van het gezin strookt niet met het gelijkheidsbeginsel.

De leden van de PvdA-fractie vroegen of de wettelijke regeling op deze punten wel strookt met de gelijkheidsbepalingen in de Grondwet, het BUPO-Verdrag en de Rijkswet van 3 juli 1991 ter goedkeuring van het Verdrag inzake uitbanning van alle discriminatie van vrouwen.

Zij vroegen dan ook of terzake advies is gevraagd of onderzoek is verricht en zo ja, of dit advies of het resultaat van het onderzoek bij de memorie van antwoord kan worden gevoegd. Mocht er geen sprake zijn van een adviesaanvraag terzake, dan vroegen de leden van de PvdA-fractie of dit alsnog kan gebeuren, teneinde te voorkomen dat te zijner tijd strijdigheid met het BUPO-Verdrag wordt vastgesteld.

Ook zagen de leden van de PvdA-fractie een discrepantie tussen betreffende elementen in dit wetsvoorstel en het emancipatiebeleid dat deze regering voorstaat, met als doel gelijke machtsverdeling tussen seksen. Hoewel deze leden beseften dat de overheid slechts beperkte invloed heeft op de gelijke (machts)positie van partners in de privésfeer, hadden zij sterk de indruk dat de voorgestelde wettelijke regeling hierop een negatief effect heeft. Overigens stelden de leden met enig optimisme vast dat ook de regering in de memorie van toelichting op de wet erkent dat «het voorgestelde systeem niet een eerlijk systeem is» (blz.8) en dat de «gelijke behandeling niet volledig gediend is» (blz.9). Dit gaf hen enige hoop op verandering. In dit kader constateerden deze leden verder met vreugde dat het draagvlak voor gelijke behandeling in de loop van de jaren is toegenomen. Bijna de helft van de bevolking stond in 1987 achter het uitgangspunt van gelijke verdeling, tegen 13% in 1981. De leden gingen ervan uit dat dit percentage na 1987 zeker zal zijn toegenomen. Ook dit aspect pleit voor een vergaande doortrekking van het uitgangspunt gelijke behandeling in het voorliggend wetsvoorstel.

Het bovengestelde leidde bij de leden van de PvdA-fractie tot de vraag of de regering hun mening deelt dat in het wetsvoorstel het uitgangspunt gelijke behandeling in het algemeen te weinig tot haar recht komt.

Verder vroegen de leden welke wijzigingen zullen optreden indien het advies van Commissie Toetsing Wetgeving omtrent «Leefvormen» worden gevolgd. Het leek deze leden juist om in de memorie van antwoord deze elementen al mee te nemen. De behandeling in de Kamer van het onderhavige wetsvoorstel zou dan ook naar hun mening pas moeten plaatsvinden na bespreking van het regeringsstandpunt over bovengenoemd advies.

De leden van de PvdA-fractie pleitten nu al voor een adequate voorlichting over de wijzigingen, hoe deze er te zijner tijd ook uit zullen zien.

Voorts vroegen deze leden op welke wijze Nederlanders in het buitenland hun keuze kunnen uitbrengen.

Het voorstel om de acte van naamkeuze te doen opstellen na het huwelijk en voor de geboorte-akte, ondervond bij de leden van de PvdA-fractie weinig kritiek. Hiermee kunnen ouders echter wel het risico lopen dat als het kind onverwachts te vroeg geboren wordt, nog geen naamkeuze is gemaakt en derhalve volgens het wetsvoorstel de naam van de vader geldt. Deze leden zouden dan ook graag de reactie van de regering willen vernemen op de regeling in Zweden, dat bij de vroegge-

boorten de ouders toch nog de mogelijkheid hebben tot keuze van de naam tot 6 maanden na de geboorte.

De naamkeuze moet in de praktijk worden gemaakt voor het tijdstip waarop met het eerste kind de familierechtelijke betrekking ontstaat aldus de leden van de VVD-fractie. Bij de huwelijksaangifte zouden volgens de memorie van toelichting de aanstaande echtgenoten op de mogelijkheid van de keuze van de achternaam van de man of de vrouw voor een (eventueel) kind gewezen moeten worden. Met de Raad van State waren de leden van de VVD-fractie het eens dat voorlichting ter zake heel wat breder moet worden aangepakt. Iedere Nederlander moet op dit punt volgens hen niet alleen verondersteld worden de wet te kennen, maar moet zich terdege van de mogelijkheid van naamkeuze bewust zijn. Deze leden zouden het bovendien niet geheel onlogisch vinden indien burgers verplicht worden een dergelijke keuze ten tijde van de huwelijksluiting te maken. Zelfs degenen die tevoren weten geheel kinderloos te willen/zullen blijven kunnen er toch weinig bezwaar tegen hebben een dergelijke formaliteit te verrichten. Het voorkomt in ieder geval problemen bij een vroeggeboorte.

De leden van de fractie van D66 onderschreven geheel het uitgangspunt van het wetsvoorstel, zoals door de Hoge Raad in de hierboven vermelde beschikking geformuleerd, dat het naamrecht een vorm van keuzevrijheid voor de ouders ten aanzien van de geslachtsnaam moet waarborgen. Zij achtten deze keuzevrijheid geenszins in strijd met het belang van het kind, zoals door sommigen wel wordt gemeend. Tevens onderschreven zij het uitgangspunt van de gelijke behandeling van man en vrouw en van «huwelijks» en «niet-huwelijks» kinderen.

Aan de hand van deze belangrijke uitgangspunten van het wetsvoorstel, wilden de leden van de fractie van D66 hun oordeel over het nieuw voorgestelde naamrecht geven.

De leden van de fractie van D66 konden zich zoals gezegd geheel vinden in het beginsel van de keuzevrijheid in het naamrecht. Het is, zo constateerden deze leden nogmaals, uiteindelijk aan de beslissing van de Hoge Raad te danken dat deze keuzevrijheid in het nu voorliggende wetsvoorstel is opgenomen, nu hij geconcludeerd heeft dat artikel 26 van het Internationaal Verdrag tot bescherming van de burgerrechten en politieke rechten noopt tot een dergelijke aanpassing van ons naamrecht. Ook het voorontwerp van wet kende weliswaar reeds deze aanpassing, maar dit voorstel werd destijds zeer verdeeld ontvangen. Thans is derhalve aan de wetgever te bepalen, welke vorm aan die keuzevrijheid moet worden gegeven. Met betrekking tot de wijze waarop de naamkeuze kenbaar kan worden gemaakt (en wanneer), vroegen deze leden, waarom eigenlijk ter gelegenheid van het opmaken van de geboorteakte geen naamkeuze meer kan worden gedaan, als de ouders gehuwd zijn. De bewindslieden voeren aan, dat de moeder kort na de geboorte in veel gevallen fysiek niet in staat is te verschijnen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand om samen met haar echtgenoot een keuze te doen. Een schriftelijke verklaring van de moeder in dat geval zou het gevaar in zich bergen, dat gebruik gemaakt kan worden van gefingeerde verklaringen. Eveneens worden als argumenten aangevoerd, (zwaardere) administratieve lasten en de risico's van het (geheel ontbreken van geboorteaangiftes of van geslachtsnamen in de geboorteakte, omdat de verklaring van de moeder is vergeten of zoek geraakt. Bij ongehuwde ouders wordt de keuze gedaan bij akte van erkenning van hun eerste gezamenlijke kind. De betrokkenheid van beide ouders bij de naamkeuze wordt in dat geval gewaarborgd, aldus de memorie van toelichting, door de – in beginsel – vereiste schriftelijke toestemming van de moeder voor erkenning. Ter gelegenheid daarvan kan de moeder haar mening kenbaar

maken omtrent de geslachtsnaam van het kind. Door goede voorlichting zal de moeder op dit kind recht gewezen moeten worden. Maar indien de beslissing niet langs deze weg komt vast te staan, dus niet in de (notariële) akte van erkenning wordt opgenomen, is het ook mogelijk de beslissing op te nemen in de geboorteakte zelf, aldus de memorie van toelichting. De leden van de fractie van D66 vroegen nu, of het gerechtvaardigd is, deze mogelijkheid aan gehuwde ouders te onthouden. Deze leden gingen er namelijk van uit, dat indien de beslissing in de geboorte-akte zelf wordt opgenomen en dus niet vaststaat uit hoofde van de akte van erkenning, hierover eveneens eens schriftelijke verklaring van de moeder is vereist indien de moeder niet in persoon kan verschijnen. Niet valt in te zien, zo meenden deze leden, waarom in dat geval – te weten bij ongehuwde ouders – een schriftelijke verklaring van de moeder over de naamkeuze is toegestaan, terwijl dat niet het geval is wanneer de ouders gehuwd zijn. Overigens kan dezelfde vraag gesteld worden met betrekking tot de schriftelijke verklaring over de naamkeuze bij gelegenheid van de toestemming van de moeder voor de erkenning: kennelijk is zo'n schriftelijke verklaring ook voldoende. Graag zagen zij dat de bewindslieden op hun vragen ingingen. Voor de goede orde voegden zij hier nog aan toe, dat een dergelijke (extra) mogelijkheid voor gehuwde ouders om de naamkeuze kenbaar te maken, alleen nog aan de orde zou dienen te zijn wanneer niet reeds een akte van naamkeuze is opgemaakt. De eenmalige wijzigingsmogelijkheid zou wat deze leden betreft in dat geval kunnen vervallen, juist met het oog op de administratieve lasten. De naamkeuze door gehuwde ouders kan dan worden gedaan door middel van een daartoe bestemde akte danwel bij gelegenheid van de geboorte-aangifte, hetzij in persoon, hetzij met behulp van een schriftelijke verklaring. Bij ongehuwde ouders kan de naamkeuze worden gedaan bij gelegenheid van de akte van erkenning danwel eveneens bij de geboorte-aangifte, als deze leden het tenminste goed hadden begrepen.

De Groen Linkse fractieleden vroegen waarom de akte van naamkeuze bij gehuwden al voor de geboorte, adoptie of erkenning moet zijn opgemaakt en niet in één handeling kan worden meegenomen bij de geboorte-aangifte. Wanneer in het geval dat de vrouw in het kraambed ligt niet beide ouders voor de ambtenaar van de burgerlijke stand kunnen verschijnen, zou volgens hen met een schriftelijke verklaring van de moeder volstaan kunnen worden. De regering stelde dat immers – als zij het goed hadden begrepen – eveneens voor in het geval dat de ouders niet gehuwd zijn. Het regeringsvoorstel maakt dus een – naar de mening van de Groen Linkse fractieleden – ongewenst onderscheid tussen gehuwde en ongehuwde ouders.

De fractieleden van Groen Links meenden dat het wetsvoorstel een onevenredig zware eis stelt aan de akte van naamkeuze, door te eisen dat beide partners voor de ambtenaar van de burgerlijke stand moeten verschijnen. Terwijl bij het opmaken van de akte van erkenning slechts de schriftelijke toestemming van de moeder nodig is. Zij meenden dat het door de regering daarvoor gehanteerde argument, de angst voor gefinancierde verklaringen, evenzeer kan gelden met betrekking tot de akte van erkenning.

De leden van de SGP-fractie voorzagen dat als gevolg van het wetsvoorstel, dat voor echtgenoten een keuzemogelijkheid ten aanzien van de geslachtsnaam van hun kinderen introduceert, de doorzichtigheid en herkenbaarheid van familierechtelijke relaties voor derden, inclusief de overheid, zal verminderen. Gevoegd bij de mogelijkheden tot wisseling van achternaam, vroegen deze leden de regering of deze

ontwikkeling er niet toe zal leiden dat de betekenis van persoonsnummers sterk zal toenemen.

Deze leden vroegen vervolgens of de regering inzicht kan verschaffen over het effect van de voorstellen, met name wat betreft de wijzigingen in allerlei openbare registers buiten die van de burgerlijke stand. Zou een zo compleet mogelijke opsomming kunnen worden gegeven van registers waarin naamswijzigingen eventueel doorwerken?

De leden van de SGP-fractie stelden de vraag of in het voorafgaand onderzoek ook voorgelegd is de mogelijkheid om de namen van beide ouders aan te kinderen te geven (vgl. Spanje). Op grond van welke overwegingen heeft de regering niet voor deze variant gekozen, anders dan het ontbreken van onderzoek naar het bestaan van deze voorkeur?

De leden van de SGP-fractie achtten het geen gelukkige beslissing om naamkeuze ter gelegenheid van de geboorte-aangifte onmogelijk te maken. Deze leden hadden, indien er een keuzestelsel mocht komen, een sterke voorkeur voor die mogelijkheid, niet in het minst ook vanwege de omstandigheid dat deze mogelijkheid er waarschijnlijk toe zou leiden dat de ambtenaar van de burgerlijke stand aanzienlijk minder aktes van naamkeuze c.q. verklaringen te verwerken zal krijgen. De contra-argumenten van de regering vonden zij niet voldoende zwaarwegend om van bedoelde mogelijkheid af te zien.

3. Ontbreken van een beslissing omtrent geslachtsnaam

De leden van de CDA-fractie wilden de kritiek op de regeling dat bij gebreke van een keuze het kind automatisch de naam van de vader ontvangt, ernstig laten meewegen in hun standpuntbepaling. Tegen de argumenten die de regering aanvoert, dat deze regeling aansluit bij de mening van velen in Nederland en dat de omgekeerde regeling, bij geen keuze: de naam van de moeder, een volledige breuk met de traditie zou betekenen, wordt o.a. ingebracht dat de omgekeerde keuze gezien kan worden als een vorm van positieve actie voor vrouwen op het terrein van het gezinsleven, die recht doet aan de rol die de vrouw met betrekking tot het krijgen en verzorgen van kinderen vervult.

Bovendien zou het omgekeerde stelsel de zwakste rechtspositie neerleggen bij de in sociaal en psychologisch opzicht sterkste onderhandelingspartner.

De zwakte in de visie van de CDA-fractie zit echter in het feit dat beide varianten strijdigheid blijven vertonen met het beginsel van gelijke behandeling. Noch de ene noch de andere redenering draagt volgens deze leden de overtuigende objectieve rechtvaardigingsgrond aan.

In andere landen lost men dit dilemma van non-keuze op door of wel de naam van beide ouders aan het kind te geven, of wel door middel van loting, soms is er een combinatie van beide.

Die regelingen worden evenwel gekenmerkt door het feit dat de wetgever zich onthoudt van een inbreuk op de gelijke behandeling.

Loting, hoe onbevredigend het ook moge overkomen, heeft ook het voordeel dat de toch al overbelaste rechter niet geconfronteerd hoeft te worden met dit naamgevingsvraagstuk. Nogmaals wilden deze leden erop wijzen dat naamkeuze bij de huwelijksvoltrekking de gang naar de rechter en ook loting overbodig maakt.

De leden van de PvdA-fractie waren niet overtuigd door de argumenten van de regering om bij gebreke van een naamkeuze automatisch uit te gaan van de naam van de vader. Een keuze voor de naam van de moeder leek hen om een aantal redenen een nadere overweging waard. Evenals de Raad van State achtten zij het beroep op de traditie niet erg steekhoudend, aangezien de regering juist wil aansluiten bij de nieuwe ontwikkeling van het keuzerecht, waarmee juist de traditie wordt

doorbroken. Het argument van de regering dat het draagvlak voor de keuze voor de moedersnaam ontbreekt was gebaseerd op een onderzoek uit 1981. Dat juist op dit punt de ontwikkelingen in ons land zeer snel gaan is toch ook bij de regering bekend, zo meenden deze leden. Het resultaat van het WODC-onderzoek in 1987 bevestigt deze stellingname.

Bovendien zal het keuzerecht vooral jongeren aangaan, die in het algemeen een modernere stellingname hebben.

Juist ook met het oog op de toekomst zou de naamkeuze van de moeder wenselijk zijn. Hierbij komen, zo meenden deze leden, nog andere elementen ter overweging. De eigensoortige band tussen moeder en kind en het feit dat de moeder vrijwel altijd bekend is pleitten volgens deze leden voor de naam van de moeder. Op deze argumenten die door de Raad van State zijn ingebracht gaat de regering naar de mening van de leden nauwelijks in. Slechts wordt gesteld dat de speciale band met de moeder juist door het keuzerecht meer tot haar recht kan komen. De leden verzochten daarom om een meer adequate reactie.

Dat ook bij een automatische keuze voor de naam van de moeder de gelijke behandeling niet is bereikt, is juist. Echter, de gelijke behandeling zou wel meer gediend zijn bij deze keuze. Bij het huidige voorstel is immers in feite sprake van een «veto-recht» van de vader. Weliswaar kan de moeder het probleem voorleggen aan de rechter, maar wel vanuit een zwakke positie. In het wetsvoorstel wordt de sterkste rechtpositie gelegd bij de in sociaal en psychologisch opzicht vaak «sterkste» partij, te weten de man. Dat nog steeds sprake is van een verschil in machtspositie tussen mannen en vrouwen blijkt nog eens overduidelijk uit een onderzoek van Komter. Bovendien stelden de aan het woord zijnde leden de vraag op welke wijze de rechter beslist over het geschil ten aanzien van het naamrecht. De grote verschillen tussen rechterlijke uitspraken, zoals recent uit een onderzoek is gebleken, maakten deze leden niet meer gerust, aangezien juist in deze geschillen de kans op een meer subjectieve beoordeling groot wordt geacht. Immers, juist in geschillen over naamgeving ontbreken vaak harde criteria, zodat subjectieve elementen veelal bepalend zullen zijn voor de uitspraak.

Graag hoorden de leden van de PvdA-fractie een reactie op het hierboven gestelde. Tenslotte vroegen deze leden of de uitspraak van de Duitse Hoge Raad (het Bundes Verfassungsgericht) van 5 maart 1991, waarin een dergelijke bepaling als in artikel 5, vijfde lid inconstitutioneel is verklaard wegens strijd met de gelijke beginselen, ook niet aanleiding is tot een nadere bezinning op dit punt.

Tenslotte wilden de leden van de PvdA-fractie vernemen waarom niet is gekozen voor een systeem van dubbele achternaam, zoals bijvoorbeeld wel in Spanje gebeurt. Dit systeem is immers wel ingevoerd voor beide ouders. Welke overwegingen hebben hierbij een rol gespeeld? Welke zijn de voor- en nadelen van een dergelijk systeem?

De leden van de VVD-fractie sloten zich aan bij de opmerking van de Raad van State dat het meer in de rede zou liggen indien, bij gebreke van een keuze, een kind de naam van de moeder zou ontvangen. Ook zij meenden dat mede daardoor het verschil tussen «wettige» en «onwettige» kinderen opnieuw verkleind zou worden. Ook het voordeel dat van een naamsverandering geen sprake meer behoeft te zijn voor kinderen die na scheiding bij de moeder blijven wonen en liever de naam van de moeder dragen, sprak deze leden aan. Wat de leden van de VVD-fractie niet aansprak was de verdediging van de voorkeur van de bewindslieden voor de naam van de vader, indien de echtgenoten geen keuze hebben gemaakt, omdat uit onderzoek is gebleken dat de overgrote meerderheid van de Nederlandse bevolking voor de naam van de vader zou kiezen. Geschokt waren zij door de opmerking in het nader rapport aan de Koningin op blz. 3 dat «uitgaan van de naam van de

moeder, indien geen keuze wordt gemaakt, dit de aanstaande moeder en de aanstaande vader in feite dwingt een keuze te doen omdat het kind anders de naam van de moeder krijgt». Is dat dan zo'n ramp? Niemand houdt de aanstaande ouders tegen ogenblikkelijk voor de naam van de man te kiezen. In ieder geval wordt er dan over nagedacht en niet automatisch in de oude voetsporen voortgesukkeld.

De leden van de fractie van D66 waren nog niet overtuigd van de regel dat bij het ontbreken van een beslissing over de naamkeuze het kind de naam van de vader krijgt. Overigens kan het uitblijven van een beslissing over de naamkeuze ook het bewust afzien van een dergelijke keuze betekenen, in die zin, dat de ouders wensen aan te sluiten bij het dan geldende wettelijke systeem, zo meenden de leden van de fractie van D66. Dit gekoppeld aan het feit dat deze leden met de regering van mening waren dat het doen van naamkeuze bezwaarlijk als voorwaarde kan worden gesteld, is de vraag dus nu, voor welk systeem kiezen wij dan? En voorts is de vraag, óf in die gevallen waarin de ouders er echt niet uitkomen, en zij dus niet bewust afzien van een beslissing over de naamkeuze, er een rol voor de rechter moet zijn weggelegd teneinde een keuze «af te dwingen». Uiteraard speelt in die laatste afweging mee, de omstandigheid dat de wetgever wellicht wil voorkómen dat de ouder van wie de naam volgens het wettelijk systeem wordt aangewezen, het uitblijven van een beslissing over de naamkeuze willens en wetens kan veroorzaken door domweg het doen van een keuze te blokkeren, waardoor aan die ouder de facto een vetorecht toekomt. In die gevallen wordt dan immers niet bewust van naamkeuze afgezien. Volgens het wetsvoorstel pleit voor de regel dat het wettelijk systeem uitgaat van de naam van de vader, dat daardoor wordt aangesloten bij de traditie. Voorts wordt gesteld dat deze regel aansluit bij de mening van velen in Nederland. Met de Raad van State, waren deze leden echter van mening, dat er goede argumenten zijn die pleiten voor het aanwijzen van de naam van de moeder, indien geen keuze is gemaakt. Deze leden waren voorhands onvoldoende overtuigd van het beroep op de traditie c.q. op de naamsbeleving van velen in Nederland, nu juist het beginsel van de keuzevrijheid in het naamrecht wordt geïntroduceerd. Het maken van keuze geeft de ouders immers de gelegenheid, wanneer zij dat wensen, op grond van traditionele argumenten te kiezen voor de naam van de vader. Het wettelijk systeem geldt echter wanneer (bewust) geen keuze is gemaakt. Deze leden waren van mening, dat in dat geval de gelijke behandeling van binnen en buiten het huwelijk geboren kinderen gediend zou kunnen zijn bij het aanwijzen van de naam van de moeder. Daarbij voerden zij aan, dat het feit dat het kind door de erkenning tot nog toe de naam van de erkenner krijgt, niet zelden een rol speelt bij de weigering van de toestemming van de moeder voor de erkenning. Daarom is er veel voor te zeggen dat het buiten huwelijk geboren kind bij het uitblijven van een keuze de naam van de moeder krijgt. Dit geldt des te meer, indien de erkenning tegen de wil van de moeder namelijk door middel van vervangende toestemming van de rechter plaatsvindt, zoals in het wetsvoorstel herziening van het afstammingsrecht voorgesteld. Nu zou men kunnen redeneren dat het aanwijzen van de naam van de moeder bij gebreke van een keuze beperkt blijft tot de situatie van erkenning, waarvan deze leden in elk geval voorstander zouden zijn. Naar hun voorlopige mening was er echter eveneens veel voor te zeggen, met het oog op de gelijke behandeling van buiten en binnen het huwelijk geboren kinderen, dat de regel dat het kind de naam van de moeder krijgt dan ook voor alle gevallen waarin naamkeuze uitblijft geldt. Tot slot vroegen deze leden, of het juist was dat ook een meerderheid van de adviserende instanties in het wettelijk systeem de voorkeur geeft aan de naam van de moeder.

Het viel de aan het woord zijnde leden van de Groen Links-fractie ronduit tegen dat in strijd met de emancipatiegedachte het voorliggende wetsvoorstel uiteindelijk zijn patriarchale karakter niet had verloren. Hoewel het in hun ogen een vooruitgang is dat ouders de keuzemogelijkheid hebben om het kind ofwel de achternaam van de moeder ofwel die van de vader mee te geven, vonden zij het teleurstellend dat bij het ontbreken van zo'n keuze, het kind in dit wetsvoorstel niet van rechtswege de geslachtsnaam van de vrouw krijgt. Naar de mening van de Groen Linkse fractieleiden sluit het enerzijds beter aan bij de huidige praktijk, waar kinderen van ongehuwden de naam van de moeder krijgen (tenzij de vader het heeft erkend), bovendien zou het volgens hen moeten voortvloeien uit het natuurlijke feit dat kinderen uit vrouwen worden geboren, om de naam van de moeder voorrang te geven. Wanneer men eveneens het verzorgende aspect meeweegt, moet geconstateerd worden dat deze rol nog grotendeels door moeders wordt vervuld. Uit oogpunt van gelijke behandeling van wettige en onwettige kinderen gaven zij daarom ook de voorkeur aan de naam van de moeder.

Het argument van het doorbreken van de bestaande traditie kon met evenveel verve verdedigd worden als het argument om bij de traditie aan te sluiten.

4. Rechterlijke tussenkomst

Thans wordt er voor gekozen om in het geval de echtgenoten het oneens zijn, of wanneer de vrouw de automatische naamtoedeling van de man wil aantasten, de rechter de knoop moet doorhakken. De regering is van mening dat dat op grond van argumenten moet geschieden. De leden van de CDA-fractie konden echter weinig criteria c.q. argumenten bedenken op grond waarvan de rechter zou moeten beslissen. Deze beslissing kan in hun ogen niet anders worden dan een loterij.

Dan luidt hun vraag of er dan maar niet met open vizier direct moet worden gekozen voor een systeem waarbij de ambtenaren van de burgerlijke stand bij non-keuze of verschil van mening loot.

Zoals bovengemeld kunnen de ouders bij onenigheid over de naamkeuze de hulp inroepen van de rechter aldus de leden van de PvdA-fractie. Hierbij wordt vooral uitgegaan van de mogelijkheid voor vrouwen om hiertoe over te gaan, teneinde het «veto-recht» van de man te doorbreken. Deze mogelijkheid van interventie is een nieuw element ten opzichte van het voorontwerp en is op voorstel van de Raad voor het Jeugdbeleid geïntroduceerd. Hoewel de mogelijkheid van het geven van een «Salomons-oordeel» op zich aantrekkelijke kanten heeft, zagen de leden van de PvdA-fractie ook problemen.

Allereerst wilden deze leden meer inzicht hebben in het toetsingskader dat bij de gerechtelijke interventie met betrekking tot naamkeuze kan worden gehanteerd. De memorie van toelichting vermeldt dat slechts op basis van de naar voren gebrachte zakelijke argumenten in het belang van het (toekomstige) kind een beslissing kan worden genomen. Als voorbeelden van zakelijke argumenten worden genoemd de aanwezigheid van een ander kind in het gezin met een bepaalde naam en het uitsterven van een geslachtsnaam.

De aan het woord zijnde leden vroegen hoe wordt gehandeld als geen sprake is van zakelijke argumenten en de comparitie van partijen geen succes heeft gehad. Beslist dan toch het lot of doet de rechter een uitspraak op vooral subjectieve gronden? Bovendien zouden zij graag nog andere denkbare zakelijke argumenten vernemen.

Tenslotte vroegen de leden of de mogelijkheid van gerechtelijke tussenkomst door zijn beperkte karakter niet meer verwachtingen wekt

dan in de praktijk kan worden waargemaakt. Met het uitsluiten van een beroepsmogelijkheid konden de leden zich in deze situatie wel vinden. De aard van de zaak leent zich immers niet echt voor beroep, zo meenden deze leden.

Indien de aanstaande ouders doorruziën over de naamkeuze kunnen zij dat geschil volgens het wetsvoorstel aan de rechter voorleggen. En alweer waren de leden van de VVD-fractie het roerend eens met de Raad van State dat een dergelijk geschil niet aan een rechter behoort te worden voorgelegd. Een veto van de man wordt daarmee toch niet voorkomen. De aan het woord zijnde leden hadden namelijk begrepen dat zelfs het uitsterven van een achternaam geen grond is om de keuze voor deze achternaam te rechtvaardigen. Deze leden vroegen zich derhalve af welke zakelijke grond dan in de praktijk kan worden aangevoerd op basis waarvan de rechter een beslissing zou kunnen nemen. Zouden de bewindslieden enige aansprekende voorbeelden willen geven? En waarom hebben de ouders het recht om nog eenmaal de keuze te herzien. Zeker na een rechterlijke beslissing doet dat wat merkwaardig aan.

De leden van de fractie van D66 waren met de Raad van State van mening dat het inschakelen van de rechter, hoe positief ook bedoeld ter voorkoming van een de facto uitgeoefend vetorecht van één van de ouders (in het wetsvoorstel de vader) c.q. om beide ouders een reële keuzemogelijkheid te bieden, moet worden ontraden. Het aangegeven toetsingskader, slechts op basis van zakelijke argumenten in het belang van het kind, achtten deze leden bepaald onhelder. Zij vreesden dat de rechter bij zijn of haar afweging onvoldoende houvast werd geboden (overigens ook de ouders of één van hen bij hun beslissing om naar de rechter te stappen!). Daarnaast spelen nog andere vragen, zoals met betrekking tot de verplichte procesvertegenwoordiging. Welke rol speelt het kostenaspect in zijn algemeenheid en hoe wordt een beroep op de Wet rechtsbijstand on- en minvermogenden beoordeeld? Als bijvoorbeeld de moeder alleen naar de rechter wil stappen, komt zij dan in aanmerking voor een toevoeging, ook als het gezamenlijke inkomen van de ouders boven de toevoegingsgrens ligt? Welke taak heeft de advocatuur bij de weging van de zakelijke argumenten? Mag een advocaat voor beide ouders optreden?

Al met al meenden de leden van de fractie van D66 meer na- dan voordelen aan de voorgestelde rol voor de (toch al overbelaste) rechter te zien.

De leden van de SGP-fractie hadden grote moeite met het feit dat in toenemende mate een rol voor de rechter in het personen- en familierecht wordt gecreëerd, ook al is dat in bepaalde gevallen wellicht onvermijdelijk. De keuze van een geslachtsnaam voor de kinderen vonden deze leden eigenlijk geen zaak voor de rechter, temeer daar een duidelijk toetsingskader ontbreekt. Het richtsnoer van het belang van het kind achtten zij in vele gevallen een toverformule. Zij vermochten nauwelijks zakelijke argumenten te ontdekken op grond waarvan een beslissing zakelijk gemotiveerd zou kunnen worden.

Deze leden vroegen of de regering niet met hen het risico aanwezig oordeelt dat het openen van de mogelijkheid om de naamkeuze door de rechter te laten beslissen echtscheidingsbevorderend zou kunnen werken.

Deze leden hadden kennis genomen van de gronden waarop de voorkeur van de regering voor de rechtbank berust. Gezien de aard van de beslissing (vgl. voogdij-zaken) zouden deze leden zich hebben kunnen voorstellen dat voor de kantonrechter als aangewezen rechter zou zijn

gekozen. Zij vroegen de regering om een overzicht te geven van argumenten pro en contra inschakeling van de kantonrechter.

De leden van de SGP-fractie toonden zich bepaald niet gerustgesteld door de in de memorie van toelichting uitgesproken verwachting dat het slechts zelden zal gebeuren dat de ouders zodanige onenigheid over de te kiezen geslachtsnaam hebben dat zij de rechter zullen verzoeken het geschil te beslechten. Zij meenden dat nog volstrekt niet te voorzien valt in welke mate een beroep op de rechter zal worden gedaan.

Zij vroegen in verband met de waarschijnlijk te verwachten behoefte aan informatie bij de burgers of de huidige capaciteit van de burgerlijke stand daarop berekend is.

Binnen de context zoals die door hen in de inleiding werd geschetst stonden de leden van de GPV-fractie niet bij voorbaat afwijzen tegenover de grote lijn van het voorstel. Zij constateerden dat de nadruk is komen te liggen op het scheppen van een keuzemogelijkheid voor de ouders. Indien een dergelijke keuze niet wordt gemaakt dan krijgt het kind de geslachtsnaam van de vader. De wijze waarop aan een en andere nader uitwerking is gegeven riep bij hen echter nog wel de nodige vragen op.

Dat betrof in de eerste plaats de regeling in het geval echtgenoten het niet eens zijn over de naamkeuze. Een akte kan dan niet worden opgemaakt. Voorgesteld wordt dat echtgenoten zich in dat geval kunnen wenden tot de rechtbank met een verzoek hun geschil te beslechten, opdat alsnog een beslissing in de akten van de burgerlijke stand tot uitdrukking kan komen. De rede voor het scheppen van deze mogelijkheid ligt in het voorkomen van een vetorecht voor de man in geval van onenigheid. De leden van de GPV-fractie waren niet gelukkig met deze oplossing. In de eerste plaats was het hen niet duidelijk op grond van welke redelijke argumenten een rechter een uitspraak zou kunnen doen over de wenselijkheid van de ene naam ten opzichte van de andere. In de memorie van toelichting wordt in dit verband weliswaar opgemerkt dat van ouders mag worden verwacht dat zij alleen dan de rechter zullen inschakelen als er goede argumenten zijn om de ene of andere geslachtsnaam te kiezen, maar er bestaat geen enkele garantie dat deze verwachting zal worden waargemaakt, te meer niet omdat in dergelijke zaken emotionele argumenten een rol spelen die men niet gemakkelijk aan de kant zal kunnen schuiven. Anders dan de staatssecretaris betwijfelden deze leden dan ook in hoge mate of in geval van onenigheid niet sowieso een beroep op de rechter gedaan zal worden. Wat zal bovendien het effect zijn op de belasting van de rechterlijke macht? Zal deze niet in onevenredige mate toenemen?

Een vraagteken plaatsten de leden van de GPV-fractie in dit verband ook achter het zogenaamde zakelijke karakter van de argumenten op grond waarvan de rechter zal dienen te beslissen. De illustratie welke in de memorie van toelichting ten aanzien van een dergelijke «zakelijke» afweging wordt gegeven stelde deze leden niet gerust. Met name de bepaling dat de rechtbank een zodanige beslissing neemt als hem in het belang van het kind wenselijk voorkomt zal er naar de mening van deze leden toe leiden dat de rechter zich op een gebied begeeft dat verre van zakelijk is. Wat moet hier immers onder het belang van het kind verstaan worden? De leden van de GPV-fractie vroegen of de staatssecretaris de mening deelt dat de competentie van de rechter zich in dergelijke gevallen dus tot binnen de privé- en gezinssfeer uitstrekt. Vindt hij dat in een zaak als deze wenselijk?

Met het oog op deze bezwaren vroegen de leden van de GPV-fractie of op dit punt niet tot heroverweging moet worden overgegaan. Staan de mogelijke bezwaren die tegen een mogelijk indirect vetorecht zouden kunnen worden ingebracht wel in verhouding tot de ernstige bezwaren die rechterlijke inmenging oproept en welke steekhoudende bezwaren

bestaan er eigenlijk tegen het bestaan van een mogelijk indirect vetorecht?

5. Herziening naamkeuze

Tegen de achtergrond van het hiervoor door de leden van de CDA-fractie opgemerkte, zal duidelijk zijn dat deze leden grote vraagtekens plaatsten bij het recht van de aanstaande ouders om de naamkeuze eenmaal te herzien. Het kwam hen als toereikend voor dat de kinderen na de meerderjarigheid de mogelijkheid krijgen via geslachtsnaamwijziging de keuze van de ouders te wijzigen.

Het kwam de leden van de PvdA-fractie redelijk voor dat de naamkeuze eenmaal kan worden gewijzigd en dat de echtgenoten zich niet voor de tweede keer kunnen wenden tot de rechter. Anderzijds leek het deze leden juist dat meerderjarige kinderen de mogelijkheid krijgen om de geslachtsnaamkeuze te wijzigen.

De leden van de GPV-fractie constateerden vervolgens dat de mogelijkheid wordt geboden om de naamkeuze die hetzij door gemeenschappelijke verklaring, hetzij via rechterlijke beslissing tot stand is gekomen eenmaal kan worden herzien door de ouders. Deze leden waren niet bepaald overtuigd van de wenselijkheid van een dergelijke bepaling. Zal deze mogelijkheid niet een zekere vrijblijvendheid in de hand werken met als gevolg een behoorlijke extra belasting van het ambtelijk apparaat? Men mag toch aannemen dat degenen die hun keuze laten vastleggen of daarvoor bereid zijn naar de rechter te stappen dit in hun volle bewustzijn doen en daarvan de gevolgen voor hun rekening nemen?

6. Eenheid in het gezin

De leden van de CDA-fractie zagen zeer goed de argumenten om de keuze die de ouders doen te laten gelden voor alle kinderen die tijdens het huwelijk worden geboren. Uit het huidige verlangen van gescheiden ouders of pleegouders om via naamswijziging alle kinderen in het gezin dezelfde naam te laten dragen, valt inderdaad het signaal af te leiden dat de eenheid van naam een bijdrage levert aan de eenheid van het gezin en zo het belang van het kind dient.

Het administratieve argument weegt bij deze leden ook zeer zwaar. Zij wilden van de regering nog wel vernemen of er landen zijn waarin een systeem functioneert waarin steeds opnieuw kan worden gekozen en wat de eventuele ervaringen zijn met betrekking tot de administratieve lasten.

Ook waren zij geïnteresseerd naar de administratieve ervaringen in die landen waar men het dubbele naamstelsel kent (bijv. Duitsland en Spanje).

De leden van de PvdA-fractie zagen niet direct de noodzaak dat de eenmaal gekozen geslachtsnaam automatisch voor alle kinderen, ook de geadopteerde en erkende kinderen, uit dat huwelijk geldt. De wens om de eenheid van naam in het gezin te waarborgen kan naar de mening van deze leden in sommige situaties wenselijk zijn, maar dat het belang van het kind hiermee altijd het beste is gediend, zoals in de memorie van toelichting staat vermeld, waagden zij te betwijfelen. Immers, de maatschappelijke realiteit is op dit moment al een andere en de kans dat deze situatie zal veranderen leek hen niet aannemelijk. In ons land waar sprake is van veel scheidingen, veel hertrouwen of samenwonen strookt het uitgangspunt van eenheid in het gezin niet meer. Bovendien tast dit voorschrift de keuzevrijheid van de ouders aan, terwijl een naamseenheid als ouders dat wensen, altijd mogelijk is. Het gehanteerde argument dat

veel pleegouders en gescheiden moeders, die weer hun eigen naam gebruiken, vaak een verzoek tot naamswijziging indienen, leek deze leden niet erg overtuigend omdat bijvoorbeeld het aantal dat hiertoe niet overgaat onbekend is. Bovendien zijn de redenen waarom mensen naamswijziging verzoeken niet bekend.

Het tweede argument: de eenvoud van administratie, achtten deze leden in deze tijd van automatisering niet erg reëel. Graag zouden zij dit argument nader toegelicht willen zien.

De leden van de VVD-fractie waren het er mee eens dat de naamkeuze voor alle kinderen dient te gelden. Maar waarom krijgt een kind de mogelijkheid om zodra hij meerderjarig is als het ware de keuze van de ouders aan te vechten. Op welke zakelijke grond zou hij dat kunnen doen indien de ouders niet gescheiden zijn. En waarom zou hij de eenheid van naam zonder reden mogen doorbreken? Geeft de bestaande tekst van artikel 7 de betrokken persoon niet voldoende ruimte?

De leden van de fractie van D66 onderschreven de regel, dat de naamkeuze voor het eerste kind voor alle gezamenlijke kinderen van de ouders geldt.

De leden van de Groen Links-fractie vonden het overigens jammer dat het voorstel de keuzemogelijkheid beperkt tot de naamgeving bij de geboorte van het eerste kind. Zij konden zich goed voorstellen dat sommige gezinnen de voorkeur geven aan het in de memorie van toelichting gekozen voorbeeld om jongens de naam van de vader en meisjes de naam van de moeder te geven. Zij zagen niet in wat daar op tegen kon zijn. Het argument om in het belang van de kinderen eenheid van naam te garanderen werd door de regering ondermeer gehanteerd op basis van motieven van door ouders tot op heden gevoerde processen, waarbij men het ontbreken van een en dezelfde gezinsnaam als hinderlijk had ervaren. De gezinnen waarin dat allerm minst een probleem vormde, wendden zich niet tot de rechter. Het oordeel van de regering was naar de mening van de aan het woord zijnde leden daarom niet gebaseerd op harde gegevens.

7. Naamkeuze bij erkenning

De leden van de CDA-fractie vonden het argument voor de regeling van naamkeuze bij erkenning niet overtuigend.

Sterker nog dan bij de regeling van de gehuwden vonden zij de argumenten die in dit geval pleiten tegen de regel dat bij onenigheid de naam van de vader overgaat. Hier is immers sprake van naamswijziging. Bij erkenning draagt het kind automatisch de naam van de moeder. Tot nu toe kan de erkenning door de vrouw worden tegen gehouden, hetgeen vaak geschiedt vanwege de consequentie dat dan ook direct de naam wijzigt. In het ontwerp afstammingsrecht wordt het vetorecht van de vrouw bij erkenning vervangen door een afwegingssysteem (waarin de vrouw schriftelijk moet toestemmen), in zo'n afweging kunnen alle relevante factoren een rol spelen, daarbij past meer het sterkere recht op behoud van de naam van de vrouw dan voor de man, natuurlijk onverlet latend dat op basis van keuze de naam van de erkenner de naam van het kind wordt.

Gesuggereerd wordt dat de naamkeuze bij erkenning alleen met instemming van de moeder geschiedt aldus de leden van de PvdA-fractie. Echter, ook zonder instemming van de moeder kan de rechter toestemmen in de erkenning door de vader, mits hij tevens de verwekker is en er geen sprake is van ernstig nadeel voor de geestelijke

en lichamelijke gezondheid van het kind. Ook kan daarbij de naam worden bepaald. Bij de behandeling van het wetsvoorstel Afstammingsrecht komt deze problematiek verder aan de orde. Graag vernamen deze leden nu reeds of hun bovengeschetste zienswijze juist is en hoe dit zich verhoudt tot het uitgangspunt van gelijke behandeling en tevens of deze bepaling niet strijdig is met artikel 26 van het BUPO-Verdrag.

Zoals de bewindslieden in de memorie van toelichting schrijven is voor een erkenning van een kind in beginsel de toestemming van de moeder nodig. Inderdaad in beginsel. Maar als de verwekker op zijn rechten staat, kan een plaatsvervangende toestemming door de rechter gegeven worden. Naar de mening van de leden van de VVD-fractie was het toch wat te veel gevraagd van de moeder, die zich tegen deze erkenning heeft gekeerd, om dan ook nog de naam van de vader voor het kind te moeten aanvaarden. Ook in dit geval is het logischer om zonder naamkeuze de naam van de moeder te (blijven) hanteren. Krijgt een kind bij aanvaarding door een met een andere vrouw gehuwde man ook automatisch de naam van die vader indien geen keuze wordt gemaakt? De leden van de VVD-fractie zouden daar problemen mee hebben aangezien het onwaarschijnlijk zal zijn dat dit kind deel zal uitmaken van het gezin van de juridische vader. Het bij wet handhaven van de naam van de moeder zou dan meer voor de hand liggen. Deze leden vroegen tussen twee haakjes waarom in dit wetsvoorstel nog steeds de term «erkenning» wordt gehanteerd, terwijl in het wetsvoorstel betreffende herziening van het afstammingsrecht wordt gesproken over «aanvaarding van het vaderschap».

De leden van de Groen Links-fractie vonden het een vooruitgang in dit wetsvoorstel dat bij een ongehuwd ouderstel door de erkenning van het kind door de vader niet automatisch meer de geslachtsnaam van de vader op het kind overgaat.

Wat betreft de naamkeuze ter gelegenheid van de erkenning van een kind wordt in de memorie van toelichting gesteld dat de moeder een vetorecht kan uitoefenen door eventueel de toestemming voor de erkenning te weigeren. De leden van de SGP-fractie legden de regering de vraag voor hoe sterk dit veto-recht, de recente jurisprudentie in aanmerking genomen, mag heten. Deze leden vreesden vanwege het feit dat de moeder «in beginsel» schriftelijke toestemming voor de erkenning moet geven, mede gelet op de tendens in het (ontwerp)afstammingsrecht en gezien het voorstel inzake stiefouderadoptie (22 006), dat dit vetorecht op enig moment in belangrijke mate terzijde gesteld zou kunnen worden.

De leden van de GPV-fractie misten een beschouwing over het impliciete vetorecht dat de moeder in geval van erkenning heeft. De moeder kan immers haar wettelijk vereiste toestemming daartoe weigeren als zij wenst dat het kind haar geslachtsnaam zal krijgen of behouden en de erkenner dat weigert.

8. Het voeren van elkaars geslachtsnaam

De leden van de VVD-fractie lagen niet wakker van de mogelijkheid van de man om mede de geslachtsnaam van de vrouw te voeren. Dat mag van hen. Het gewoonterecht voor de vrouw brengt mee dat zij de naam van haar echtgenoot voor haar eigen naam voert, overigens met een streepje er tussen. Wat is het voorstel van gewoonterecht ten aanzien van de man? Er voor of er achter met een streepje er tussen kan nog voor heel wat verwarring zorgen. Zonder streepje wekt het de indruk

van een dubbele naam. De aan het woord zijnde leden zouden daar moeite mee hebben!

De leden van de fractie van D66 meenden, dat er veel voor te zeggen zou zijn artikel 9 geheel te schrappen. Naar hun mening bestond er steeds minder behoefte aan een wettelijke bevoegdheid de naam van de echtgenoot of, zoals nu wordt voorgesteld, de echtgenote te voeren danwel aan de eigen naam te doen voorafgaan. Dit gold hen des te meer, nu een dergelijke bevoegdheid niet bestaat indien er sprake is van een duurzame niet-huwelijkse relatie. Overigens vroegen zij, of los van een expliciete wettelijke bevoegdheid – die pas in 1970 in de wet verankerd is – de in het maatschappelijk verkeer sinds veel langere tijd gebruikelijke wijze van het voeren van de naam danwel van het doen voorafgaan van de naam van de echtgenoot aan de eigen naam, niet gewoon mogelijk moet blijven als men dat wenst.

Ter wille van de gelijke behandeling van gehuwden en ongehuwden wensten de leden van de Groen Links-fractie dat – desgewenst – ook aan ongehuwd samenlevenden de bevoegdheid zou moeten worden toegekend elkaars naam te voeren, overeenkomstig het advies van de Commissie Kortmann.

Vraagtekens plaatsten de leden van de GPV-fractie ook achter de uitbreiding van artikel 9 waardoor wordt bewerkstelligd dat de bevoegdheid van de gehuwd geweest zijnde vrouw tot het voeren van de geslachtsnaam van haar (gewezen) echtgenoot, ook gaat gelden voor de gehuwde of gehuwd geweest zijnde man. Welk nut heeft een dergelijke bepaling als de regering zelf al uitspreekt dat men van deze verruiming geen overspannen verwachting moet hebben? Deze leden vonden dat zelfs nog zacht uitgedrukt. Zij hadden de verwachting dat door de man nauwelijks of in het geheel geen gebruik zal worden gemaakt van de bevoegdheid de naam van zijn vrouw te voeren voorafgaande aan zijn eigen naam of in plaats van zijn eigen naam. Vanuit het oogpunt van deregulering vroegen deze leden dan ook of de betreffende bepaling wel gehandhaafd moet blijven.

9. Naamrecht en adel

Met betrekking tot de uitzondering op de voorgestelde regeling voor die gevallen dat de vader van adel is, merkten de leden van de CDA-fractie het volgende op.

Zij vroegen de regering of de voorgestelde uitzondering wel toegestaan is nu, bij het VN Verdrag inzake uitbanning van alle vormen van discriminatie, Nederland anders dan bijvoorbeeld Engeland geen voorbehoud heeft gemaakt op dit punt.

Bovendien vroegen zij de regering of deze uitzondering niet verder strekt dan strikt noodzakelijk, namelijk behoud van adellijke titels, nu de uitzondering ook geldt bij erkenning en adoptie, waarbij echter als bekend de adellijke titel niet meer overgaat. Hier dus wel een verplichte naamstoelating zonder dat het adeldom ter rechtvaardiging in het geding is.

Het maken van een uitzondering voor de adeldom, in die zin dat altijd de naam van de adellijke vader prevaleert, achtten de leden van de PvdA-fractie op gespannen voet staan met artikel 26 van het BUPO-Verdrag. Overigens geldt deze ongelijkheid niet alleen ten aanzien van het naamrecht. Ook bij erkenning en adoptie door een adellijke vader doet zich dit voor, zo meenden deze leden.

Ook historisch gezien blijkt voor de uitzonderingsregel geen reden te

zijn, zo blijkt uit een schriftelijke reactie van Mr. Taets van Amerongen uit Hilversum, waarop de aan het woord zijnde leden eveneens een reactie willen vernemen. Overigens verwachtten deze leden dat het niet opnemen van de uitzonderingsregel in de praktijk vast geen problemen zal opleveren. Waarom zou dan deze, met het uitgangspunt van vrije keuze van de ouders en de gelijke behandeling strijdige uitzonderingsregel moeten worden opgenomen? Wat is de objectieve rechtvaardiging hiervoor? Deze problematiek is ook aan de orde gesteld bij het voorstel van Wet op de Adeldom.

Voor wat betreft het adelsrecht en naamrecht traden de bewindslieden wel erg betuttelend op, zo meenden de leden van de VVD-fractie. Waarom zouden de ouders geen vrije keuze mogen hebben? Het zou de leden van de VVD-fractie overigens verbazen indien echtgenoten uit vrije wil de adellijke titel voor hun eventuele mannelijke afstammelingen zouden laten schieten. Waarom is het onwenselijk dat veel voorkomende combinaties van adellijke titels en namen door de vrije keuze van echtgenoten zouden verdwijnen. De aan het woord zijnde leden konden begrip opbrengen voor het feit dat een uitbreiding van de adel via de vrije keuze van de geslachtsnaam niet gewenst zou zijn, maar het was hen niet geheel duidelijk op welke wijze dat zou kunnen gebeuren. En zou dat niet in de betrokken wet op de adeldom door wetswijziging voorkomen kunnen worden, zoals ook de Raad van State suggereerde. De leden van de VVD-fractie werden niet van het tegendeel overtuigd door het verweer in het nader rapport aan de Koningin op blz. 5. Waarom zou een historisch gegroeid instituut als het adelsrecht zijn grondslag verliezen als dit wordt aangepast aan eigentijdse denkbeelden. Wat is er zo verkeerd aan die eigentijdse denkbeelden?

De leden van de fractie van D66 hadden sterke twijfels over het voorgestelde tiende lid van artikel 5, waarin wordt bepaald dat de ouders geen keuzerecht hebben indien de vader van adel is; het kind krijgt dan de naam van de vader. De motivering die hiervoor gegeven wordt is, de onwenselijk geachte ontwikkeling waarin combinaties van adellijke titels en namen zouden kunnen gaan verdwijnen en nieuwe zouden kunnen gaan ontstaan. Deze leden vonden dat een dergelijke uitzondering niet paste in het personen- en familierecht, en bovendien strijdig zou kunnen zijn met grondwettelijke en internationaal verdragsrechtelijke gelijkheidsbeginselen. De geschetste onwenselijke ontwikkeling zal moeten worden tegengegaan door aanpassing van het adelsrecht, zo meenden deze leden met de Raad van State.

Zij vroegen de bewindslieden het voorgestelde artikellid dan ook te heroverwegen.

Wat betreft het in onderdeel 12 van de memorie van toelichting opgemerkte ten aanzien van het adelsrecht en het naamrecht, vroegen de leden van de SGP-fractie of het aldaar gestelde in overeenstemming is met KB van 18 december 1815, nr. 46. Is er, wanneer de adellijke geslachtsnaam als vigerend toetsingscriterium voor de overgang van adeldom fungeert, nog wel aanleiding om artikel 5, tiende lid, te handhaven?

Bovendien stelden zij de vraag of, gelet op de historie, wel is vol te houden wat in het nader rapport wordt gesteld, namelijk dat het vererven van adeldom in wettige vrouwelijke lijn kan worden bestempeld als een «eigentijds denkbeeld»

10. Overgangsrecht

De leden van de CDA-fractie zetten grote vraagtekens bij de wenselijkheid terugwerkende kracht te verlenen aan de regeling.

Wordt daarmee niet veel onrust en administratieve last gecreëerd?

Het introduceren van een bijzondere geslachtsnaamwijziging als overgang gedurende twee jaar na inwerkingtreding van dit wetsvoorstel, leek de leden van de PvdA-fractie redelijk. Zij zagen echter niet direct de noodzaak om dit recht te beperken tot kinderen van 10 jaar. Ook voor oudere kinderen kan deze mogelijkheid wenselijk zijn. Is overwogen om bij kinderen ouder dan 12 jaar de vereiste gemeenschappelijke verklaring uit te breiden met die van het kind/de kinderen? Om welke redenen is hiervoor niet gekozen? Zou het niet juist zijn om de overgangsregeling te laten gelden voor kinderen onder de 16 jaar en voor kinderen van 16 jaar en ouder alleen als zij dit wensen? Een en ander zou in de lijn zijn van de bepaling betreffende erkenning en adoptie.

De leden van de GPV-fractie waren niet gelukkig met de terugwerkende-kracht-regeling. Niet alleen bestaat er onduidelijkheid ten aanzien van de vermeerdering van de werkbelasting van de ambtenaren van de burgerlijke stand, maar ook zal indien gebruik zal worden gemaakt van deze regeling sprake zijn van een zeer ingrijpende aangelegenheid, zoals terecht in de memorie van toelichting wordt opgemerkt. Het is immers zeer ingrijpend om de naam die de kinderen al hebben en waaronder ze bekend staan te wijzigen. In hoeverre zal hierbij rekening (kunnen) worden gehouden met de gevoelens die kinderen in dergelijke gevallen omtrent naamswijziging koesteren?

11. Richtlijnen

Op basis van dit wetsvoorstel zullen te zijner tijd ook de «Richtlijnen voor geslachtsnaamwijziging 1989» worden aangepast.

De leden van de PvdA-fractie vroegen of in het algemeen, met het oog op de Europese eenwording, er geen aanleiding is voor enige aanpassing van deze richtlijnen. Zij wilden graag weten hoe de geslachtsnaamwijziging in andere Europese landen is geregeld.

Op dit moment is het mogelijk om een niet-Nederlandse naam, onder bepaalde voorwaarden, te laten wijzigen in een Nederlandse naam.

Zou het niet wenselijk zijn om omgekeerd een Nederlander die in een ander Europees land woont de mogelijkheid te geven om zijn of haar naam te wijzigen in een buitenlandse naam?

12. Artikelen

De leden van de GPV-fractie constateerden dat in onderdeel B van artikel 1 een wijziging van artikel 7 vijfde lid wordt voorgesteld, waardoor ook de gronden waarop geslachtsnaamwijziging kan worden verleend, door middel van een algemene maatregel van bestuur zullen kunnen worden vastgesteld. Deze leden waren zeker niet overtuigd van de wenselijkheid van deze bepaling. Waarom kan een ander niet wettelijk geregeld blijven worden? Deze leden vroegen de regering nadrukkelijk om een gefundeerde onderbouwing van dit voorstel.

De voorzitter van de commissie,
Swildens-Rozendaal

De griffier voor dit verslag,
Hommes